

Мина М. Ђурић*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет

ПОВОДОМ БОЈИЋА У КОЛЕНЦУ ПОЕТИЧКИХ
ПРОМЕНА

(Јован Делић, *Милутин Бојић пјесник модерне и вјесник
авангарде: о поезији и поетици Милутина Бојића*,
Андрићград, Вишеград: Андрићев институт,
2020, 379 стр.)

Снага митровданских имагинација у историји српске књижевности и току херменеутичких приступа меритуму празничне топике неумитно повезује епску традицију, вуковско наслеђе, станковићевска модернистичка преобличења културне баштине, као и двојицу вуковаца – Бојића и Делића. Шта за песника и његовог тумача значи *Српски рјечник*? Како склоности ка утврђивању континуитета „живе традиције” (Делић 2020: 101) спајају сродна становишта одабраног песника и његовог књижевног критичара? Зашто је Делићева монографија о Бојићу у ствари и књига о „прецима” (Делић 2020: 361)? Одговори и дискусије актуелизовани и наведеним питањима представљају плодотворно поприште за сагледавање неких од утемељења Делићевих проучавалачких одабира, као и за контекстуализацију извесних открића ове књиге у доменима досадашњих и потенцијалних будућих интерпретација Бојићевог стваралаштва.

Пред читалачком публиком је жив, гласноговорљив текст, свежег тона, а занесеног херменеутичког саговорништва. О постојаности и проверености одређених уверења ове монографије сведочи и чињеница одјека

* mina.djuric@fil.bg.ac.rs

Делићевих тврдњи у распону и од неколико година. Тако се, на пример, од средине маја 2017. године, када се поводом програма Коларчеве задужбине, у оквиру годишњица смрти Бојића и Диса, посебан аспект проматрања посветио и културноисторијском миљеу трагичних песничких судбина у Великом рату,¹ па све до „Предговора” овој књизи, снажно утискују и следећи увиди, као непрекидност еха реторичких питања:

„Милутин Бојић је Андрићев вршњак, ни пуно пола године старији.

Замислимо шта би било да је Иво Андрић умро 1917? Или Милош Црњански 1918? Знам да оваква питања немају много смисла, али, замислимо! Смртни смо људи. Па процијенимо губитак, губитке” (Делић 2020: 14).

Дивећи се грандиозности Бојићевог опуса у односу на невелике године живота, кроз петнаест фрагментарних одељака Делић калеидоскопски вешто приступа разноврсним питањима Бојићевих поетичких опредељења. Од скицирања Бојићевих читалачких одабира, мапирања филозофских утемељења младог аутора, преко континуираних анализа метричке и мотивске структуре текстова, проматрања стиха песама и драмских дела, до релација које се путем стваралачких дијалога успостављају кроз Бојићев опус и у односу на њега, Делић посвећено ниже велуре веома подстицајних интерпретативних запажања. Истицањем начина на које се код Бојића рефлектује Ракићев песнички приступ „косовској тематици” (Делић 2020: 104), а посебно како је могуће да се Бојићева „Поноћна песма” проучава у интертекстуалној релацији према Ракићевој песми „Кондир”, или како се трагови одређених мотива Дучићевог сонета одражавају у Бојићевој „Плавој гробници”, уз проматрања Бојићевих читања Вељка Петровића као песника, затим Скерлићеве критике Бојића, као и значаја аутопоетичких исказа у Бојићевим стиховима, Делић сумира многе инспиративне теме које се надовезују и на његова пређашња истраживања поезије краја 19. и првих деценија 20. века.

Кроз многе сегменте Делићеве анализе уткане су нити образлагања Бојићеве иновативности на метричком и строфичком плану. Посвећено праћење квинте од Ракића, преко Диса до Бојића, студиозно ослушкивање Шантићевих, Дисових и Бојићевих терцина, увиђање Бојићевог ослањања на традицију Илићевих дужих стихова, истицање Лалићевог мишљења поводом квалитета Бојићевих сонета и маркирање карактеристике њиховог двогласја, дискутовање поводом одређених опредељења у стиховима и

¹ В. сегмент *Новости* на сајту Института за књижевност и уметност, Београд, и вест „Обележавање јубилеја ‘Велики рат и књижевност – Приче о писцима: Бојић и Дис’”: <https://www.ikum.org.rs/news.php?id=196>; последња посета 8. 11. 2021. године.

елемената прожимања одлика песничког и драмског дела опуса, посебно у издвајањима гласова лирских јунака у песмама, неки су од упоришних изазова Делићевих испитивања који указују и на инвентивност Бојићевих остварења у структури стиха и одабиру песничких облика.

У динамичним раслојавањима тумачења Бојића у 20. веку, Делић упућује на вишегенерацијске и поетички врло диференциране погледе стваралаца и критичара који своја бављења усредсређују и на Бојићев опус. Међу њима су и перспективе Винаверових приступа Бојићевом виђењу византијског наслеђа, као и читалачка усмерења Црњанског ка Бојићевим текстовима, док Делић, на трагу Миодрага Павловића и Ивана В. Лалића, а имајући у виду и извесна неподударања њихових мишљења у вези са статусом Бојићевог драмског стваралаштва у контексту целокупног опуса, издваја Бојића као својеврсног поетичког граничника између Јована Дучића и Милана Ракића, на једној, а Ратка Петровића, Црњанског или Давича, на другој страни. Уз ослањања на Јована Христића, Делићева књига подсећа на значај Вајлда, Ибзена, Ростана, Горког и других за Бојићево драмско дело, а успоставља и неке претпоставке за нереализовану перспективу канона драме у српској књижевности 20. века, посебно кроз констатације типа: „[Т]а огромна Бојићева замисао о двадесетак драма и данас нас естетски узбуђује, па чак и фасцинира” (Делић 2020: 198) или „[и]звјесно је да је његовом смрћу српска књижевност изгубила свога најперспективнијег драмског писца” (Делић 2020: 223), чиме се Бојић процењује и као недискутабилни таленат у оквирима (не)могућих драмских достигнућа.

Засебна целина овог исцрпног истраживања посвећена је интертекстуалним зазивањима Бојићеве „Плаве гробнице” током 20. и 21. века. Кроз Делићеве упечатљиве анализе открива се и како се гради Лалићев „метрички цитат” Бојићеве песме (Делић 2020: 334), зашто је песма „Харон, први пут збуњен” индикативна за разумевање Лалићевог односа према традицији и које су особености ремитологизације у њој уочљиве, те како се Лалић у есејистичком запису поставља према теми Бојићевог дела и зашто су ово неке од кључних тачака у разгранатој архитектоници мотива Лалићеве поетске беседе са Бојићем. „Морско дно” као „међу-небо” Бојићевих стихова у „Плавој гробници” (Делић 2020: 265) и Лалићева песма као читаво „’поглавље’ збирке” (Делић 2020: 266) неки су од стубова на којима се заснивају вишеструка „међусобн[а] освјетљења” (Делић 2020: 274) овог дела књиге, усредсређеног на стваралачку рецепцију Бојићеве „пјесм[е] из гроба бескрајног као ум; из главе и костију цијелог народа” (Делић 2020: 310).

Дебатујући са досадашњим приређивањима, оценама и тумачењима Бојићевих радова, а ослањујући се и на извесна текстолошка испитивања

поводом утврђивања ауторства Бојићевих прилога, Делић у фокус разматрања „Плаве гробнице” поставља и песму „Острво мртвих” Милоша Н. Ђорића, Бојићевог саговорника и саборца. Сагледавајући структуре наведених песама Ђорића и Бојића и њихов однос према метричком наслеђу, издвајајући доминантне слике, као и раније отворена питања потенцијалних вредновања и упоређивања ових остварења, Делић изнова актуелизује ширину дијалога коју Бојићеви стихови претпостављају у свом и свим потоњим временима.

Интригантан сегмент Делићевог истраживања посвећен је проматрањима начина на које осам година после Бојићеве „Плаве гробнице”, као и касније, Милош Црњански приступа овом „архетип[у]” (Делић 2020: 361), како кроз чланке, путописне белешке, тако и у одређеним мотивима поеме „Србија” и др. Понекад присутна парцелација и у сегменту где је показано како „[ц]ијелу једну звјездану ноћ на броду” Црњански ишчитава Бојићеву преписку (Делић 2020: 309), као да преузима нешто од ритмичности стваралаштва о коме се говори: „Бојић веома добро стоји код Црњанског. С разлогом” (Делић 2020: 308) или пак интерпретација бива предочена кроз извесну лиризацију прозног облика: „Завидно друштво [Бојићева писма] за душевног и меланхоличног пјесника [Црњанског]; дубоки тренуци у ноћи између мора и озвјезданог неба” (Делић 2020: 312). То су неки од знаковитих примера како Делић на племенит и продубљен начин, у духу невероватно посвећеног тумача, песмотвори своје интерпретације чинећи текст, слике и значења практично отелотвореним.

Посебан блок Делићевих испитивања усмерен је и ка двадесетпрво-вековним песничким рецепцијама Бојићеве „Плаве гробнице” и стваралачким одговорима различитих генерација, и то кроз анализе песама „Плава гробница – Видо” Милосава Тешића и „Трећа гробница” Ирене Плаовић. Указујући на другост метричких одабира Тешићеве песме у односу на Бојићеве и Лалићеве версификацијске узусе, али и на Тешићева алузивна наслањања на традицију претходника, Делић наглашава потресност овог стиховног „помен[а] са бескрајном читуљом и именима” (Делић 2020: 337). Закључак овог одељка Делићевих истраживања умногоме сведочи не само о одређеним духовним опредељењима тумача већ и о непатвореном поверењу у вредност српске поезије:

„Плава гробница је више од стољећа у српској поезији, а самим тим и у Божијој пошти. Она је једна од духовних сила којима се одржава наша веза с Небом. А на Откровење ћемо сачекати. Што се поезије тиче, она га је припремила” (Делић 2020: 345).

Привржена праћења и прилежна занимања и за стваралаштво млађих нараштаја песника, писаца и проучавалаца књижевности доприносе контекстуализацији њихових прилога у вертикали поетичких промена и указују на блаконаклону вољу Јована Делића да отворено приступи интерпретацији разноврсних књижевних текстова. Постављајући „Трећу гробницу” Ирене Плаовић између наслеђа Бојића, Лалића, као и Лазе Костића, а у односу на бројне околности 21. века, Делић издваја многе промене у поређењу са претходницима, пре свега кроз слојеве преиспитивања „језик-гробниц[е]” у песми из прошле деценије (Делић 2020: 356). На тај начин Делић маркира и аспекте вишеструке полифоничности стваралачих одговора које је „Плава гробница” током историје своје рецепције покретала, као и неумољиву отвореност Бојићевог песништва за нека будућа читања.

Изрицање упечатљивих оцена попут оне да би „без Милутина Бојића емотивно клатно српске модерне било [...] знатно уже” (Делић 2020: 52) врхуни у Делићевом тврђењу да је Бојић „[з]а двадесет пет досуђених година живота, од чега пет ратних, направио [...] и остварио право чудо” (Делић 2020: 181). Управо ова књига са лајтмотивском композицијом аргумената, са структурално јасно указаним надовезивањима проучаваних тема и покренутих проблемских питања, наговештава просторе и за наредна истраживања тог „чуд[а]” Бојићевог опуса (Делић 2020: 181), и то ка изучавању преписке, превода или пак утирању пута ка поставци бројних упоредних студија. Имајући у виду колико је, на једној страни, Бојић био занимљив и за ранија Делићева сагледавања у ширем поетичком опсегу (уп., нпр., Јован Делић, „Пјесник страсти, сумње, бола и поноса: о поезији и поетици Милутина Бојића”, *О поезији и поетици српске модерне*, Београд: Завод за уџбенике, 2008, 319–352), као и да је, на другој страни, Делић посебну монографију посветио компаративној анализи поетике Ивана В. Лалића и засебан рад Лалићевом саговорништву са Бојићевим стиховима (Јован Делић, *Иван В. Лалић и њемачка лирика: једно интертекстуално истраживање*, Београд: Српска књижевна задруга, Институт за књижевност и уметност; Источно Сарајево: Филозофски факултет, 2011; Јован Делић, „Иван В. Лалић и Милутин Бојић: ’Плава гробница’ с почетка и с краја XX вијека”, у: Драго Бранковић, главни уредник, *Наука и наша друштвена стварност*, зборник радова са научног скупа, Бања Лука: Филозофски факултет, 2002, 187–221), могло би да се претпостави да ће и стваралаштво канонских песника друге половине 20. или почетка 21. века, који са Бојићем успостављају извесне дијалоге, како је у овој књизи и назначено, бити централни предмет неких следећих Делићевих

испитивања. То, засигурно, изазива широку читалачку радост и нестрпљиво рецепцијско очекивање, што несумњиво сведочи о актуелности одређеног књижевноисторијског и књижевнокритичког гласа како у једној научној средини, тако и изван ње. А како и не би, када се у сваком Делићевом прилогу осликава и неки од круцијалних доживљаја бивања као читалачког позива и тумачења суштине текста у животу и живота у тексту: „Ако смо ту нешто помјерили, довољно је да један живот добије смисао. И посао којем је тај живот посвећен” (Делић 2020: 329). То су непоколебљиве текстуре живота тумача и животодавност текста предавача Јована Делића које трају као поуздано добро ове културе.